

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA*

Reading Karabakh After 30 Years: From Mediation Activities to the 2020 War

Ahmet Yavuz GÜRLER**
Aynura BAGHIROVA***

Öz

Karabağ Sorunu, Güney Kafkasya'daki komşular arasında ortaya çıkmıştır. Ermenistan ve Azerbaycan'ın arasındaki bu durum, toprak iddiaları ve çeşitli soykırımı iddiaları üzerinden cereyan etmiştir. Ancak yapılan girişimlere rağmen mesele çözülememiş ve sadece geçici ateşkes sağlanmıştır. Bu süreç haliyle bölge ve dünya gündeminde üst sıralarında yer alan olay haline gelmiştir. 2020 senesinde ise yaşanan ateşkes ihlaliyle sorunun savaşa evirdiği görülmüştür. Dahası Azerbaycan'ın zaferiyle yeni bir ateşkes yapılmıştır. Bu makalede Karabağ Sorunu'nun ortaya çıkışı, süreçteki temaslar ve son durum irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Ermenistan, Karabağ Savaşı, Türkiye, Rusya.

Abstract

The Karabakh Problem arose among neighbors in the South Caucasus. This situation between Armenia and Azerbaijan has created the problem of territorial claims and actions involving various genocides. Various international contacts have been made regarding the solution of the problem. A temporary ceasefire has been established in the middle. This process has naturally become an event that is at the top of the regional and world agenda. With the violation of the ceasefire that existed in 2020, the problem has turned into war. In addition, a new ceasefire was established with the superiority of Azerbaijan. In the general lines of the study, the emergence of the problem, the contacts in the process and the last situation were examined.

Keywords: Azerbaijan, Armenia, Karabakh War, Turkey, Russia.

* **Makale Geliş Tarihi:** 18.02.2021 **Yayına Kabul Tarihi:** 12.11.2021

** Doktor Adayı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta: ahmetyavuzgurler@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3146-3174.

*** Dr., e-posta: bagiirova@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7910-8238.

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

GİRİŞ

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması neticesinde Soğuk Savaş sona ermiştir. Devam eden süreçte Avrasya'da sistematik bir değişim yaşanmıştır. SSCB'nin ardılı olan 15 cumhuriyet bağımsızlıklarını kazanmıştır. Bu cumhuriyetler arasında Azerbaycan Cumhuriyeti de yer almaktadır. Lakin Post-Sovyet coğrafyasında oluşan güç boşluğu nedeniyle sınır sorunları ortaya çıkmıştır. Azerbaycan'ın karşılaştığı sorun, topraklarının %20'sinin Ermenistan tarafından işgal edilmiş olmasıdır. Üzerinden yıllar geçmesine rağmen Karabağ Sorunu, Azerbaycan'ın iç ve dış politikasına yön veren önemli bir olgudur.¹

Karabağ, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin batı kısmında yer almaktadır.² Ekonomik açıdan sınırlı olmakla birlikte coğrafi konumu sayesinde Ermenistan ve İran'a karşı hareket yapılabilecek bir jeopolitik noktada bulunmaktadır. Bu nedenle de bölgedeki anlaşmazlık, ekonomik olmaktan ziyade; tarihi ve politik temelli bir meseledir.³

Karabağ Sorunu'nu ele alırken; yalnızca Ermenistan'ın Karabağ'ı işgalinden bahsetmemek gerekir. Çünkü 7 il de Karabağ bölgesiyle birlikte Ermenistan tarafından 30 yıl boyunca işgal altında tutulmuştur. Azerbaycan topraklarının %20'ni kapsayan bu bölge: Karabağ bölgesi; Hankendi, Hocalı, Şuşa, Askeran, Hocavend, Ağdere ve Hadrut illerinden oluşmaktadır. İşgal edilen Karabağ dışındaki diğer 7 il ise Laçın, Kelbecer, Ağdam, Cebayıl, Fizuli, Gubadlı ve Zengilan'dır.

Tarihi geçmişi çok eskilere dayanan bu sorun, SSCB'nin dağılmasıyla gün yüzüne çıkmıştır. Zira SSCB'nin son dönemlerinde Ermeniler, Karabağ'da silahlandırılmıştır. Buna karşılık Azerbaycan halkı tamamen

1 Svante E. Cornell, "Undeclared War: The Nagorno-Karabakh Conflict Reconsidered", *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 20(4), 1997, s. 9.

2 Heiko Krüger, *The Nagorno-Karabakh Conflict-A Legal Analysis*, Springer, Berlin, 2010, s.11.

3 Emine Vildan Özyılmaz, "Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 2013, s. 194.

silahsızdı. 1988 yılından itibaren 1994 yılındaki ateşkese kadar süren savaşın ardından sağlanan ateşkes, küçük çaplı ihlallere rağmen 2020 yılına kadar devam etmiştir. Yani 1994 senesinden itibaren Karabağ Sorunu, dondurulmuş sorun haline getirilmiştir. Böylece Karabağ'ın Ermenistan'ın işgalinde kaldığı 30 yıllık dönem başlamıştır.

ULUSLARARASI KRİZ ALANI OLARAK KARABAĞ

Karabağ'ın uluslararası kriz alanlarındaki önemine değinmeden önce, Güney Kafkasya bölgesinde yer alan devlet yapılarına (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) bakmak gerekir. Dünyadaki var olan uluslararası sistemin oluşmasında tanımlanmış Büyük Oyun/Yeni Büyük Oyunda Avrasya coğrafyasının rolü büyüktür. Jeopolitik uzmanları tarafından da dile getirilen Avrasya'da konumlanmış devletlerin birbirleriyle ilişkileri büyük önem arz etmektedir.

Güney Kafkasya'da yer alan devletler, neredeyse 20. yüzyıl boyunca SSCB'nin egemenliği altında yaşamışlardır. Bölgeye ilgisi olan devletlerin ham maddeye yönelme amacıyla ortaya attığı Azerbaycan petrolünün paylaşımı fikri, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölgesel ve küresel güçlerin dikkatini çekmiştir. Güney Kafkasya'nın jeopolitik ve jeostratejik zenginliği önemi, Soğuk Savaş sürecinde de önemini korumuştur.

Soğuk Savaş sonrasında Kafkasya'da yaşanan otorite boşluğu ise çeşitli aktörlerin ilgisini bu coğrafyaya yöneltmelerini beraberinde getirmiştir. Bölgede etkin olmaya çalışan devletler, siyasi süreçlere müdahale etme eğilimindedir. Kafkasya'nın sahip olduğu bu önemin yanı sıra 2008 yılının Ağustos ayında yaşanan Rusya-Gürcistan Savaşı sebebiyle bölgede huzursuzluk yaşanmıştır. Beş Gün Savaşı olarak da bilinen Rus-Gürcistan Savaşı, aslında bölgenin kaderini değiştiren gelişmelerin başında gelmektedir.

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

Zira bölgede bağımsızlığını kazanan ülkelerin Atlantikçi cephede mi; yoksa Avrasyacı cephede mi yer alacağı önemli bir soru olmuştur.⁴

Bu noktada Güney Kafkasya'daki ülkelerin ve bölgede etkin olmak isteyen devletlerin politikalarına bakmak gerekmektedir. Karabağ Sorunu'nun boyutlarına da bakılmalıdır. Sovyetler Birliği yıkılınca, yerine gevşek örgüt yapılanması fikri ortaya atılıp; Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) kurulmuştur. 8 Aralık 1991 tarihinde imzalanan Minsk Anlaşması'nın 5. maddesiyle üye ülkeler birbirlerinin ülke bütünlüğünü ve mevcut sınırların dokunulmazlığını tanımıştır. Bahse konu olan madde, Ermenistan'ın da katılımıyla 21 Aralık 1991 tarihli Alma Ata Deklarasyonu'nda teyit edilmiştir.⁵

SSCB zamanında birlik içinde yer alan iki devlet olan Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Karabağ post-Sovyet dönemde büyük bir problem haline gelmiştir. Kuşkusuz İran'ın Ermenileri desteklemesi,⁶ Azerbaycan'daki Ayaz Muttalibov yönetiminin Batı'ya yönelmesine yol açmıştır. Bu süreçte Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Konferansı (AGİK) bünyesinde sorunun çözümüne dair çalışmalar yürütülmüştür.⁷

Bilindiği üzere Sovyetler Birliği'nin dağılması, Azerbaycan'ın savunmasız hale gelmesine yol açmıştır. 1992 yılı boyunca Ermeni ve Rus askeri birlikleri, Karabağ'daki çatışmalarda Ermenilere destek sağlamıştır. Ermeniler, Azerbaycan'ın köy ve yerleşim alanlarını yağmalayarak buradaki insanları katletmiştir. Vahşetin en büyük örneği ise 26 Şubat 1992

4 Araz Aslanlı, *Yeni Küresel Mücadelede Kafkasya ve Karabağ Sorunu*, Ekoavasya Yayınları, Ankara, 2013, s.13-15.

5 Özyılmaz, a.g.m., s.200.

6 Mehmet Seyfettin Erol-Arzu Celalifer Ekinci, "İran'ın Orta Asya Politikası: İşbirliği Arayışları ve Güvenlik Sorunu", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, der. Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap, Ankara 2011, s. 391.

7 Reha Yılmaz, "Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 2010, s.72-73.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

tarihinde Karabağ'ın Hocalı kentinde yaşanmıştır. Hocalı Katliamı'nda 613 kişi hayatını yitirmiştir.⁸

Katliamı takiben Azerbaycan'da Halk Cephesi iktidara gelmiştir. 1992 senesinin Haziran ayındaki seçimlerle iktidara gelen Ebulfez Elçibey, ilk olarak Azerbaycan'ı BDT'den çıkarmıştır.⁹ Elçibey iktidarında Karabağ Sorunu, tekrar AGİK'in gündemine taşınmıştır. Azerbaycan'a karşı oluşan ılımlı yaklaşım, etkisini Helsinki Toplantısı'nda da göstermiştir.

Söz konusu toplantıda Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne ilişkin kararlar alınmıştır. Ancak Elçibey yönetiminin büyük ümitler bağladığı AGİK, her iki ülkede barış girişiminde bulunmasına rağmen istenilen sonuç elde edilememiştir. Uluslararası alanda elde edilen olumlu sonuçlara rağmen Erivan yönetimi, sağlanan ateşkesi ihlal ederek her geçen gün Karabağ'ın etrafındaki Azerbaycan topraklarını işgal etmeye devam etmiştir.¹⁰

Karabağ konusunda Batılı ülkelerin aktif rol alması, Rusya'yı rahatsız etmiştir. Bu rahatsızlığın sonucunda aynı dönemde Rusya'nın da desteklediği yeni bir uzlaşma girişimi Kazakistan'dan gelmiştir. Ancak dönemin Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in başkanlığında bir araya gelen tarafların diplomatik görüşmelerinden herhangi bir netice elde edilememiştir. Bunun üzerine Moskova, doğrudan girişimde bulunarak tarafları 19 Eylül 1992 tarihinde Soçi'de bir araya getirmiştir. Bu görüşmede geçici bir ateşkesin sağlanmasına ve bölgeye gözlemcilerin gönderilmesine ilişkin bir belge imzalanmıştır. Ancak Erivan'ın Karabağ ve Nahçıvan'a tekrar saldırması, söz konusu görüşmeleri sonuçsuz bırakmıştır.¹¹

8 Ahmet Yavuz Gürler, "Uluslararası Hukuk Bağlamında Hocalı Soykırımı", 25. Yılında Hocalı Soykırımı E-Kitabı, KARASAM, Giresun 2017. s. 102.

9 Vedat Gürbüz, "Dağlık Karabağ Sorunu ve Azerbaycan Politikaları 1988-1994", ERAREN, <http://www.eraren.org/index.php?Lisan=tr&Page=Dergilerik&IcerikNo=60>, (Erişim Tarihi: 12.02.2021); İran'ın Dağlık Karabağ Sorunu'na ilişkin yaklaşımı hakkında detaylı bilgi için bkz. Doğan Başaran-Betül Karagöz Yerdelen, "İran'ın Dağlık Karabağ Politikası", III. Hocalı Sempozyumu E-Kitabı, Betül Karagöz Yerdelen, der., Giresun, 2019, s. 207-220.

10 Yılmaz, a.g.m., s.74-75.

11 Özyılmaz, a.g.m., s.201.

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

Ermeni saldırılarına Rus birliklerinin aktif katılımı karşısında Elçibey yönetimi, uluslararası kamuoyunu bir kez daha harekete geçirmek amacıyla BM ve AGİK gibi kurumlar nezdinde muhtelif girişimlerde bulunmuştur. Nitekim BM Güvenlik Konseyi (BMGK), Karabağ Sorunu hakkında 31 Temmuz 1993 tarih ve 853 sayılı kararı almıştır.¹² Bu kararda Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğu ve Ermeni kuvvetlerinin işgal ettikleri toprakları derhal terk etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede sorunu çözmek için oluşturulan Minsk Grubu'na her iki taraftan da temsilciler katılmıştır. Ancak geçen süre zarfında herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir.¹³

Azerbaycan'da Karabağ Savaşı'nın getirdiği kaygan siyasi zemin, Elçibey yönetiminin çok fazla iktidarda kalmasına imkân tanımamıştır. 1993 yılının Haziran ayında Gence'de gerçekleşen darbe sonucunda Azerbaycan'da bir yıllık Elçibey dönemi sona ermiştir. Darbe sonrasında Nahçıvan'dan Bakü'ye davet edilen Haydar Aliyev, Azerbaycan Cumhurbaşkanı olmuştur.¹⁴

1993 yılında iktidara gelen Aliyev, göreve gelir gelmez Azerbaycan'ı tekrar BDT'ye üye yapmasının yanı sıra savaşı sona erdirmeyi seçmiştir. Lakin Azerbaycan'ın bir ordusunun bulunmaması ve dolayısıyla kendisini çeşitli milis kuvvetleriyle savunması sorununa siyasi istikrarsızlık probleminin de eklenmesiyle 1993 yılında Azerbaycan topraklarının %20'si Ermenistan tarafından işgal edilmiştir. Buna ek olarak Ermenistan ile Azerbaycan arasında meydana gelen 1988-1994 savaşlarında, 32 binden fazla sivil Azerbaycan vatandaşı ve 16 bin civarında da Azerbaycan askeri öldürülmüştür.¹⁵ 12 Mayıs 1994'te ateşkes imzalanmasını sağlayan

12 "Resolution 853", *UN Security Council*, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/853>, 29.07.1993, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).

13 Alaeddin Yalçınkaya, *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler*, Lalezar Kitabevi, Ankara 2006, s.134.

14 Ruslan Rehimov, "Azerbaycan'ın Mimarı Haydar Aliyev", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-mimari-haydar-aliyev/1671388>, (Erişim Tarihi, 02.02.2021).

15 Kaynaklarda değişken rakamlar göze çarpmaktadır: 20 Bin Azerbaycan Vatandaşı Öldürülmüştür. Detaylı bilgi için bkz. "Ermenistan'ın Tecavüzünün Neticeleri", *Umumi Statistika*, <http://anl.az/el/emb/QARABAQ/statistika.htm>, (Erişim Tarihi, 21.06.2021).

Aliyev, kısa sürede iç siyasette de istikrarı sağlayarak, Karabağ Sorununun çözümüne yönelmiştir. AGİT ve diğer uluslararası güçler nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Bu çerçevede AGİT aracılığıyla sorunun çözümüne ilişkin yeni bir plan hazırlanmıştır. AGİT'e bağlı Minsk Grubu çerçevesinde sürdürülen barış görüşmeleri, Ermenistan'ın sürekli karar değiştirmesi ve BM'ye üye ülkeleri ciddiye almaması yüzünden herhangi bir neticeye bağlanamamıştır.¹⁶

ULUSLARARASI ALANDA KARABAĞ SORUNUNA YAKLAŞIMLAR

Bu bölüm içerisinde Karabağ Sorununun uluslararası hale geldikten sonraki müracaatlara değinilecektir. Sırasıyla AGİK-AGİT Temasları yanında, BM Genel Kurulu'ndaki görüşmeler aktarılacaktır.

AGİK-AGİT TEMASLARI

Karabağ Sorunu konusunda BM Genel Kurulu'na değinmeden önce çözüm arayışlarıyla ilgili olarak AGİK'in, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'na (AGİT) dönüşmesiyle oluşturulan Minsk Grubu'ndan bahsetmek gerekmektedir.

Minsk Grubu; Azerbaycan, Ermenistan, Türkiye, Almanya, İtalya, İsveç, Finlandiya ve Belarus'un üye olduğu, eşbaşkan olarak da Fransa, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) yer aldığı yapıdır. Eşbaşkanlar, Azerbaycan ve Ermenistan temsilcileriyle üst düzey müzakerelere yürütüp; diğer üyeleri bilgilendirdikleri bir koordinasyon süreci yürütmüştür.

Karabağ'da 1992 yılının Şubat ayında çatışmaların başlamasıyla 24 Mart 1992 tarihinde Helsinki'de AGİK öncülüğünde bir toplantı düzenlenmiş

¹⁶ Özyılmaz, a.g.m., s. 202.

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

ve var olan çatışmanın barışçıl çözümü için temasların sağlanması fikri ortaya çıkmıştır.¹⁷ Kısa sürede Minsk'te bir konferans yapılması kararlaştırılmıştır. Konferans, öngörülen zamanda düzenlenememiştir. Fakat Minsk Grubu, yaşanan anlaşmazlığın çözümü için önemli bir organizasyon haline gelmiştir.

Minsk Grubu, 1994 senesindeki ateşkesle uluslararası literatüre donmuş çatışma bölgesi olarak giren Karabağ Sorunu'nun taraflarını bir araya getirmiştir.¹⁸

Bilindiği üzere, bölgenin konumu ve savaş sırasında göç eden Azerbaycanlı mültecilerin geleceği ve çatışan iki ülkenin sınırlarındaki sıcak temasları gibi durumlar, bölgedeki istikrarsızlığı artıran gelişmelerdir. Minsk Grubu, çözüm önerileri olarak sırasıyla "Adım Adım Yaklaşımı", "Paket Anlaşma", "Ortak Devlet", ve "Temel Prensipler" olmak üzere dört farklı fikirle tarafları anlaşmaya teşvik etse de soruna kalıcı bir çözüm bulamamıştır.¹⁹

BM TEMASLARI

Erivan yönetimi, sorunun uzaması ve kazançlı çıkabilmek için "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" argümanını savunmuştur. Bu anlamda Ermenistan, Karabağ'da Ermenilerin haklarının tanınması; yani devlet kurmaları için yetki verilmesi tezini dile getirmektedir.

Belirtmek gerekir ki; uluslararası hukukta ulusların kendi kaderini belirleme hakkı vardır. Fakat uluslar, devletlerin sınırlarının dokunulmazlığı çerçevesinde kendi kaderini tayin etmelidir. Ermenistan devletinin

17 Nazrin Alizada-Mehmet Seyfettin Erol, "İran'ın Güney Azerbaycan Eksenli Azerbaycan Politikası", *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 2021, s. 368.

18 Patricia Carley, "Nagorno-Karabakh Searching for a Solution/A United States Institute of Peace Roundtable Report", *Peaceworks, United States Institute of Peace*, <https://www.usip.org/sites/default/files/PW25-Nagorno-Karabakh.PDF>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

19 "Dağlık Karabağ'da Çözüm Girişimleri: AGIT Minsk Grubu'nun Müzakere Çıkmazı", *Al Jazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/daglik-karabagda-cozum-girisimleri-agit-minsk-grubunun-muzakere-cikmazi>, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Azerbaycanlıları sürgün etmesi bile uluslararası hukuka uygun değildir.²⁰ Yerel halkı sürgün ederek kendi kaderini belirleme ilkesinin kullanılması, başka bir devletten toprak iddialarında bulunulması kabul edilemez bir durumdur. Zira bahse konu olan hadise, demografik yapının doğal yollarla değiştirilmesini içermektedir. Bu da uluslararası hukuka aykırıdır.

Karabağ Sorunu'nun çözüme ulaştırılması, Güney Kafkasya bölgesinin istikrarı için gereklidir. Fakat mesele, sadece Azerbaycan ile Ermenistan arasında değildir. Savaşın uzun yıllar devam etmesi Azerbaycan ve Ermenistan'ın dışında Gürcistan, İran, Rusya, Türkiye'yi de etkilemiş ve güvenliği açısından problemler yaratmıştır. Çünkü savaş yaşanan bölgelerde ekonomik istikrarın sağlanması oldukça zordur.

Karabağ Sorunu, Güney Kafkasya'daki istikrara yönelik en ciddi tehdit olmuştur. Donmuş sorunlar; Güney Kafkasya devletlerinin gelişimini engellemiş, Avrupa Birliği'yle (AB) yakınlaşmalarını zorlaştırmıştır. Güney Kafkasya ülkelerinin AB'yle yakınlaşma beklentileri, bu çatışmaların barışçıl çözümüne, bölgesel işbirliğinin genişlemesine ve ekonomik/siyasi reformların devamına bağlıdır.

AB, söz konusu hedeflere ulaşmak için bölgede daha aktif bir siyasi rol oynamak istemektedir.²¹ Bölgede gerek Rusya'nın gerekse de diğer küresel güçlerin etkin olma çabaları, sorunu iki ülkenin meselesi olmaktan çıkarmış ve nihayetinde küresel güçlerin müdahil olmasıyla çözülebilecek bir sorun haline getirmiştir. Ayrıca ateşkes süreci anlaşma şartlarında ilerlememiştir, Bu yüzden defalarca ateşkes ihlali vuku bulmuştur.

1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan, kendi taleplerini uluslararası platformlarda savunabilmek ve tezlerine destek sağlayabilmek

20 Gündüz Ramazanov, "Dağlık Karabağ Sorunu Açısından İnsan Haklarının Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2016, s. 3.

21 "Карабах и Абхазия: динамика неурегулирования (Karabakh i Abxaziya: dinamika neuregulirovaniya)", *Ивлиан Хаиндрава*, https://www.Ca-C.Org/Journal/2002/Journal_Rus/Cac-01/10.Hainru.Shtml, (Erişim Tarihi: 29.10.2020).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

amacıyla bütün uluslararası teşkilatlara ve BM'ye başvuruda bulunmuştur. 1992 yılının Mart ayında Azerbaycan, BM'ye üye olarak kabul edilmiştir. Bunun akabinde BM'den sorunun çözümü için talepte bulunmuştur. Devletler arası barış ve güvenliğe ciddi bir tehdit haline gelen "çatışma", uluslararası kuruluşlar arasında ciddi tartışmalara neden olmuş ve konuyla ilgili bazı önemli belgeler kabul edilmiştir.²²

Karabağ Sorunu uzun yıllar BM tarafından çözülmesi beklenen meselelerden biri olmuştur. Ancak büyük güçlerin Karabağ Sorunu'na bakışına benzer şekilde uluslararası kuruluşların da meselenin çözümü konusunda denge veya statüko politikasını izlediklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte BM'nin konuyla ilgili aldığı kararların içerik bakımından son derece net olduğunu ve Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarının işgaline son vermesine değinen dört kararın bulunduğunu ifade etmek gerekir.²³

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 822 Sayılı Kararı (30 Nisan 1993): Bu karar, Kelbecer'in işgalinden sonra kabul edilmiştir. Karar, bölgedeki askeri operasyonların sona erdirilmesi ve Ermeni birliklerinin Kelbecer'den ve işgal edilen diğer Azerbaycan topraklarından çekilmesi çağrısında bulunmuştur.²⁴

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 853 Sayılı Kararı (29 Temmuz 1993): Karar, bölgedeki askeri operasyonların durdurulmasını ve Ermeni birliklerinin Ağdam'dan ve işgal edilen Azerbaycan topraklarından çekilmesini talep etmiş ve aynı zamanda 822 Sayılı Karar'ın uygulanması için çağrıda da bulunmuştur. Karar, 12. maddede sivil nüfusa acil insani yardım sağlanmasını ve mültecilerin evlerine dönmelerine yardım

22 "Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ Münaqişəsi", *Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi*, <http://www.justice.gov.az/categories/22>, (Erişim Tarihi: 29.10.2020).

23 Yıldız Deveci Bozkuş, "Dağlık Karabağ Sorununda Büyük Güçler ve Politikaları", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(28), 2016, s. 120.

24 "BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 822 sayılı Qətnaməsi", *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/84/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

edilmesini talep etmiştir. Ancak neredeyse 30 yıl boyunca bu insanlar evlerine dönecekleri günü beklemiştir.²⁵

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 874 Sayılı Kararı (14 Ekim 1993): Karar, ateşkes imzalanmasını ve Ermenistan Ordusu'nun işgal ettiği Füzuli, Cebrayıl, Qubadlı ve diğer bölgelerden geri çekilmesini talep etmiştir.²⁶

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 884 Sayılı Kararı (12 Kasım 1993): Karar,²⁷ çatışmaların yeniden başlamasına neden olan ateşkes ihlallerini kınamış ve Zengilan bölgesi de dahil olmak üzere Ermeni silahlı gruplarının işgal edilen bölgelerden çekilmesi çağrısında bulunmuştur. Daha önce kabul edilen 822, 853, 874 sayılı kararlara da değinilmiş ve uygulanması çağrısı yapılmıştır. Ancak BM'nin "acil" çağrılarına rağmen Ermenistan'ın bu kararları uzun yıllar uygulamadığı görülmüştür.²⁸

30 yıllık bir süreçte Azerbaycan'ın meselenin çözümü için olumlu yaklaşımlarına rağmen Ermenistan tarafından yapıcı bir yaklaşım gözlemlenmemiştir. Günümüz siyasi sisteminde yumuşak gücün artan önemiyle artık zaferler ve sorunların çözümü, askeri platformdan politik çerçeveye geçmiştir.²⁹ Böyle bir durumda uluslararası destek olmadan problemin barış yoluyla çözümünün mümkün olmadığı ise yaşanarak görülmüştür.

Azerbaycan toprağı olduğu BM kararlarıyla da onaylanmış olan Karabağ bölgesi, Ermenistan ve daha önemlisi Azerbaycan'ın elinden alınmış ve Ermenilerin kontrolüne geçmiştir. Uluslararası hukukun temel prensipleri olan güç yoluyla toprak kazanımının yasaklanması, ülkelerin iç işlerine

25 "BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 853 sayılı Qətnaməsi", *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/85/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

26 "BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 874 sayılı Qətnaməsi", *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/86/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

27 "1993 UN Security Council Resolutions on Nagorno-Karabakh", *US Department of State*, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/or/13508.htm>, (Erişim Tarihi:02.02.2021).

28 BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 884 sayılı Qətnaməsi, *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/87/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

karışmama ve toprak bütünlüklerini bozmama ilkelerine ve BM kararlarına rağmen yeterli askeri güç olmadan diplomasi yoluyla Azerbaycan'ın topraklarını geri alması mümkün olmamıştır.³⁰ Burada hissedilen eksiklik, BM'nin kararlarına rağmen herhangi bir yaptırımın olmamasıdır.

Öyle ki; çatışmaların çözümünde uluslararası örgütlerin özellikle de BMGK'nın büyük çabaları olsa da söz konusu faaliyetler herhangi bir sonuca ulaşmamıştır. 1993 yılında BMGK, dört kararında da Ermenistan'ın işgalci siyasetini kınasa da ve işgalin sona erdirilmesine ilişkin talepler 2020 yılına kadar uygulanamamıştır.

KARABAĞ'DA ÇÖZÜM

Çözüm inisiyatiflerinin öncülerinden olan Rusya, zaman zaman Azerbaycan ve Ermenistan liderlerini bir araya getirmek suretiyle diyalog sağlayıp, barışçıl bir kimliğe bürünse de kalıcı barışın tesisi konusunda son derece isteksizdi. Moskova, bu gibi istikrarsızlığı sürdürmeye yönelik politikalarıyla, eski Sovyet coğrafyasındaki otoritesini yeniden tesis etmek istemiştir.³¹

Karabağ Sorunu'nun çözümünü zorlaştıran en önemli sebeplerden biri de Ermenistan'ın "işgal edilmiş toprak karşılığında statü" şartını ileri sürmesidir. Erivan yönetimi, birçok kez işgal edilen Azerbaycan topraklarının bir kısmını iade edebileceklerini; ancak bunun karşılığında geri kalan topraklara Azerbaycan tarafından "bağımsız devlet statüsü" tanınmasını şart koşmuştur. Uluslararası hukuk açısından da Ermenistan, *Uti Possidetis Juris*³² ilkesi gereği Azerbaycan sınırlarını ihlal ederek

30 Umut Uzer, "Bölgesel Güvenlik Bağlamında Dağlık Karabağ Sorununun Dünya Siyasetindeki Yeri", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2017, s.74.

31 Çağlar Söker, "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışmayı Çözme Perspektifinden İncelenmesi", *KAÜİİBFD*, 8(16), 2017, s. 563.

32 Uti possidetis ilkesi, uluslararası hukukta ülke üzerinde mülkiyet (sahiplilik) iddialarının belirlenmesinde rol oynamaktadır. Kısacası, yeni kurulan bir devletin, kendisinden bağımsızlığını kazandığı eski ülkenin sınırlarına saygı göstermesi ve benimsemesidir. Böylece yeni bağımsızlığını kazanan bir sömürge devleti, tek taraflı olarak mevcut koloni ülkesi sınırlarını değiştiremez.

Karabağ'ı ve işgal ettiği diğer toprakları kontrol etme hakkına sahip değildi. Zira işgal çözümün bir parçası olarak görülemez. Aksine sorunun temel sebebidir.

2020 yılının Temmuz ayında Ermenistan-Azerbaycan sınırında üç gün süren bir çatışma yaşanmıştır. Azerbaycan Savunma Bakanlığı'nın verilerine göre, Ermenistan Ordusu'nun Azerbaycan mevzilerine havan topları ve obüslerle aniden gerçekleştirdiği saldırıda Azerbaycan Ordusu'nun askeri personelleri şehit olmuştur. Rusya, ABD ve Fransa'dan oluşan Minsk Grubu'nun sorunun çözümü için sergilediği arabuluculuk çabaları ise hiçbir sonuç vermemiştir. Bu ortamda meseleyi barışçıl yollarla çözmek isteyen Bakü yönetimi için tek bir çözüm yolu kalmıştır. O da savaş olmuştur.

İKİNCİ KARABAĞ SAVAŞI

Bilindiği üzere, Ermenistan'ın Karabağ'a dair toprak iddiaları neticesinde Birinci Karabağ Savaşı patlak vermiş ve Ermenistan; 1991 yılında Hankendi'yi, 1992 senesinde Hocalı ve Şuşa'yı, akabinde Laçın, Hocavend, Kelbecer ve Ağdere'yi işgal etmiştir. 1993 yılındada işgal devam ederken Ağdam, Cebrayıl, Fuzuli, Gubadlı ve Zengilan kentleri Ermeni işgaline maruz kalmıştır. 1991-1994 seneleri arasında cereyan eden kanlı savaşta Azerbaycan'ın Karabağ bölgesi ve bu bölgenin etrafındaki 7 il Ermenistan tarafından ele geçirilmiştir. Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sini kaybederken, 1 milyondan fazla insan ise evini ve vatanını kaybetmek zorunda kalmıştır.

Yukarıda belirtildiği üzere, BMGK tarafından Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan topraklarını iade etmesi ve memleketinden göç etmek durumunda kalan insanların derhal evlerine dönmeleri için 1993 yılında kabul edilen dört karar uygulanmamış, bunun akabinde 1994 yılının Mayıs ayında Rusya'nın arabuluculuğuyla ateşkes koşullu Bişkek

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

Protokolü imzalanmıştı.³³ Böylelikle sorun ortadan kaldırılmak yerine dondurulmuştur. Fakat hiçbir zaman kalıcı ateşkes sağlanamamıştır. Çünkü ateşkes ihlalleri devam etmiştir.

Anlaşılacağı gibi, ateşkesin resmi olarak sürdüğü; ancak ihlaller sebebiyle küçük çaplı çatışmaların yaşandığı bir durum oluşmuştur. Fakat ateşkesin imzalandığı 1994 yılından sonraki dönemde en büyük çatışma 2016 yılında yaşanan "Nisan Savaşları" olmuştur.³⁴ 2 Nisan 2016 tarihinde başlayan ve dört gün boyunca devam eden savaşta, Karabağ Savaşı'nın bittiği yıldan beri en şiddetli çatışmalar gerçekleşmiştir.

Dört günlük savaş, Azerbaycan Ordusu'nun üstünlüğüyle sonuçlanmış, Terter'e bağlı Talış köyü çevresindeki yükseklikler, Seysulan köyü, Cebrayıl'ın Lele tepe yüksekliği ve bazı stratejik öneme sahip noktalardaki yollar işgalden kurtarılmıştır. 6 Nisan 2016 tarihinde ise karşılıklı ateşkes kararı alınmış ve çatışmalara son verilmiştir.

Minsk Grubu, 30 yıllık süreçte problemim çözümü için hiçbir başarı elde edememiştir.³⁵ Problemin 30 yıldır müzakere sürecinde olması, BMGK'nın dört kararına rağmen hiçbir çözüm sunulamaması, söz konusu grubun başarısızlığıdır. Hem BMGK'nın, hiçbir yaptırımının olmaması hem de Minsk Grubu'nun eşbaşkanlarının işgalci ülkeye taraflı tutumundan dolayı Ermenistan'ın ateşkes ihlalleri her geçen yıl daha da artmıştır.

12 Temmuz 2020 tarihinde ise Ermenistan, Karabağ bölgesinin dışındaki Tovuz bölgesinden Azerbaycan'a saldırı düzenlemiştir. Azerbaycan-Ermenistan sınır bölgesinde gerçekleşen bu saldırı sonucunda

33 Ruslan Rehimov, "Bishkek Protocol of 1994 Never Saw Light of Day", *Anadolu Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/bishkek-protocol-of-1994-never-saw-light-of-day/1838430>, (Erişim Tarihi: 12.05.2020); "Document Retrieval", *United Nations Peacemaker*, <https://peacemaker.un.org/armeniaazerbaijan-bishkekprotocol94>, (Erişim Tarihi: 10.02.2021).

34 Aleksandra Jarosiewicz-Maciej Falkowski, "The Four-Day War in Nagorno-Karabakh", *Analyses, Centre For Eastern Studies*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-04-06/four-day-war-nagorno-karabakh>, (Erişim Tarihi, 09.09.2020).

35 Shamkhal Abilov, "OSCE Minsk Group: Proposals and Failure, the View from Azerbaijan", *Insight Turkey*, 20(1), 2018, s.143-163.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

16 Temmuz 2020 tarihine kadar yoğun çatışmalar yaşanmıştır. Bu saldırılar, toplumda Ermenistan'la müzakerelerin sonuç vermediği ve Karabağ'ın barış yoluyla alınamayacağı kanaatini hakim kılmıştır.

Özellikle de son yıllarda sıklıkla büyük çaplı çatışmaların yaşanması ve müzakerelerin ilerlememesi, artık AGİT Minsk Grubu'nun çöktüğü inancını oluşturmuştur. Nitekim 2019 yılında Karabağ'da Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın "Karabağ, Ermenistan'dır. Nokta!" demesi aslında müzakere sürecini ve 30 yıllık ateşkesi de bitirmiştir.³⁶

2020 senesinin Temmuz ayındaki saldırılarının üzerinden çok uzun zaman geçmeden 27 Eylül 2020 tarihinde Ermenistan Ordusu, ateşkesi bir kez daha ihlal ederek cephe hattındaki Azerbaycan birliklerine, Terter ilçesinin Gapanlı, Ağdam ilçesinin Çırağlı ve Orta Garavend, Fuzuli bölgesi Alhanlı, Şükürbeyli ve Cebrayil bölgesindeki Cocug Mercanlı köylerinin bulunduğu mevzilere yoğun bir şekilde saldırmıştır. Söz konusu saldırıyı önlemek ve sivil halkın güvenliğini sağlamak için Azerbaycan Ordusu da karşılık vermiştir. Böylece İkinci Karabağ Savaşı başlamıştır.

Ermenistan, 2016 yılında Nisan Savaşları zamanında olduğu gibi dış etkilerle Azerbaycan'ın geri çekileceğini düşünmüştür. Ancak Bakü ve Erivan'ın askeri/stratejik ve ekonomik potansiyelleri değerlendirildiğinde, Azerbaycan hem nüfus hem GSYİH hem de askeri bütçe açısından üstün olduğu görülmektedir.

Birinci Karabağ Savaşı zamanında topraklar işgal edilirken; Azerbaycan'ın topraklarını kaybettiği dönemde bağımsızlık yeni kazanılmış, devlet sistemi tam olarak yapılandırılmamış ve ordu kurulmamıştı Aksine

36 "Paşinyan: Dağlık Karabağ Bizimdir, Soykırımı Önleyin!", *Haber Ne Diyor?*, <https://www.habernediyor.com/gundem/soykirimi-durdurun-daglik-karabag-ermenistan-indir-h47701.html>, (Erişim Tarihi: 19.10.2020); "Nicol Paşinyan Karabağ'da Halka Seslendi: Artsakh Ermenistan'dır ve Nokta", *Ermeni Haber Ajansı*, <https://www.ermenihaber.am/tr/news/2019/08/06/Nicol-Pa%C5%9Finyan-Karaba%C4%9F-Ermenistan/161357>, (Erişim Tarihi: 03.03.2020).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

halk silahsızlandırılmıştı. Buna karşılık silahlandırılmış bir Ermenistan vardı. İşgalin üzerinden geçen 30 sene zarfında ise Azerbaycan ekonomisi büyük bir hızla gelişmiştir. Azerbaycan, büyük enerji projelerinin ve yeni ipek yolunun bir parçası olmuştur. Askeri kapasitesini de dünya standartlarına ulaştırmıştır. Ermenistan ise işgalin de neticesi olarak uluslararası toplumdan izole olmuştur.

Karabağ'ın tamamen dışında Azerbaycan-Ermenistan sınırında yaşanan saldırıların amacı ise Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) işin içine çekmek ve böylece sahada Rusya ve Azerbaycan'ı karşı karşıya getirmek olmuştur.

Savaş devam ederken Rusya'dan gelecek tepkilerin ne yönde olacağı merak konusu olmuştur. Bu süreçte Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, barış görüşmeleri için Azerbaycan ve Ermenistan dışişleri bakanlarını Moskova'ya davet etmiştir. Ermenistan için son şans olan *Üçlü Görüşme*, 9 Ekim 2020 Tarihinde Moskova'da gerçekleşmiştir. Toplantıda Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov ve Ermenistan Dışişleri Bakanı Zohrab Mnatsakanyan arasında 10 saati aşkın bir görüşme gerçekleşmiştir. Gece geç saate kadar devam eden toplantı sonucunda, Bakü ve Erivan arasında 12 saatlik insani ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Karabağ'da 10 Ekim saat 12:00'den itibaren uygulanacak olan ateşkesin başlamasının hemen ardından Ermenistan tarafı tekrar ateşkesi ihlal etmiştir.³⁷ Uluslararası Kızılhaç Komitesi aracılığıyla savaş esirlerinin ve cesetlerin uluslararası kriterlere uygun olarak değişimi için planlanan ateşkesin gerçekleşmesine fırsat verilmemiştir. Ermenistan, Kızılhaç komitesi görevlileri bölgedeyken saldırılara devam etmiştir.

37 "Meeting of Russian, Armenian, Azerbaijani Foreign Ministers Begins in Moscow", TASS-Russian News Agency, <https://tass.com/world/1210577>, (Erişim Tarihi: 09.10.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sadece savaş bölgesinde değil; savaş bölgesinin çok uzağında sivil yerleşim yerlerine de yasaklanmış silahlarla füze saldırıları gerçekleştirilmiştir.

11 Ekim 2020 tarihinde Ermeni Ordusu, Azerbaycan'ın en büyük ikinci şehri olan Gence'ye, ateşkesi ihlal ederek savaş bölgesinin tamamen dışında füze atışlarıyla saldırmıştır. Füze saldırısı, Ermenistan'ın Vardenis bölgesinden gerçekleştirilmiştir. Füze, bir konut binasına çarparak binanın tamamen tahrip olmasına sebep olmuş, bina sakinlerini enkaz altında bırakmıştır. Saldırı sonucunda çok sayıda insan yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. 17 Ekim 2020 tarihinde de Ermenistan Ordusu, tekrar Gence'ye balistik füze saldırısı düzenlemiştir.³⁸ Saldırı neticesinde 20'den fazla ev dağılmış, sivil insanlar yaralanmış ve hayatını kaybetmiştir. Azerbaycan'ın Berde kentine gerçekleştirilen saldırılarda da siviller hedef alınmıştır. Neticede 22 sivil hayatını kaybetmiş ve 60'tan fazla insan yaralanmıştır.

Karabağ Savaşı'nı etkileyen hususlardan biri de Ankara'nın Bakü'ye desteği olmuştur. Hatırlanacağı üzere Azerbaycan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan ettiği zaman, onu ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur. Karabağ Sorunu'nda da hem diplomatik hem de askeri anlamda Ankara, Bakü'nün yanında yer almıştır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 2016 yılında Nisan Savaşları yaşandığı zaman Rusya'nın da müdahalesiyle ateşkes sağlanmıştır. Ermenistan'ın askeri kapasitesi olmadan ama kendine emin bir şekilde Azerbaycan'a karşı sürekli saldırmasındaki sebep ise Rusya'ya güvenmesidir. Dolayısıyla Erivan yönetiminin 2020 senesinin Eylül ayındaki saldırıları yaparken düşündüğü şey de Moskova'nın gerektiğinde Bakü'yü durduracağı

38 "Azerbaijan: At Least 7 Civilians Killed in Armenian Missile Attack on Ganja", *Doğru Haber*, <https://dogruhaber.com.tr/haber/698442-azerbaijan-at-least-7-civilians-killed-in-armenian-missile-attack-on-ganja/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

olmuştur. Nitekim Ermenistan, Putin'in şu açıklamasının ardından sivil yerleşim yerlerine saldırı düzenlemiştir:³⁹

"Ermenistan'a karşı KGAÖ kapsamında sorumluluklarımız mevcut, ancak savaş Azerbaycan topraklarında gerçekleşmektedir."

Ermenistan, KGAÖ üzerinden üçüncü tarafları çatışmaya müdahil etmeye çalışsa da bunu başaramamıştır. Zira İkinci Karabağ Savaşı'nda KGAÖ'yü devreye sokacak bir gelişme yaşanmamıştır. Azerbaycan, sivilleri hedef almamış ve Ermenistan'ın BM tarafından tanınan sınırlarına saldırmamıştır. Bu da Moskova'yı görece hakem olarak konumlanmaya itmiş ve nötr bir tutum benimsemesi sonucunu doğurmuştur. Rusya'nın dengeli duruşu, Azerbaycan açısından olumlu bir gelişmeyken; Ermenistan için ise yenilginin habercisi olmuştur.

Moskova'nın ana çizgisi, ABD gibi oyuncularını bölgeden dışlamaktır. Bu anlamda Ankara ve Moskova'nın pozisyonları benzerdir, Çünkü Türkiye de "Batı müdahalesi" istememektedir. Aslında buradaki yaklaşım, ilkesel olarak bölge sorunlarının bölge devletleri tarafından çözülmesi ve bölge dışı aktörlerin emperyal nitelikteki müdahalelerinin önlenmesi hassasiyeti üzerine kuruludur.

ABD ve Fransa ise ülkelerindeki etkili Ermeni lobileri üzerinden çatışmalarda Ermenistan'ı desteklemiştir. Aslında Minsk Grubu'nun Karabağ Sorunu karşısında barışçıl bir çözüm üretememesinin nedeni de eşbaşkanların Ermenistan'ı destekleyen 3 ülkeden oluşmasıydı.

Azerbaycan'ın mücadele sürecinde Türkiye'nin kararlı desteğinin belirleyici olduğu ifade edilebilir. Suriye ve Libya'daki çatışmalara başarılı

39 "Putin'den Paşinyan'ı Üzecek Dağlık Karabağ Açıklaması! Azerbaycan-Ermenistan Savaşı Kızıştı", Haber 7, <https://www.haber7.com/dunya/haber/3021372-putinden-pasinyani-uzecek-daglik-karabag-aciklamasi-azerbaycan-ermenistan-savasi-kizisti>, (Erişim Tarihi: 07.10.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

müdahalesinin ardından bölgedeki konumu, nüfuzunu kabul ettiren Ankara'nın duruşu, savaş sürecinde Bakü yönetimine de güven vermiştir. Ermenistan'ın yıllar zarfında işgal ettiği arazileri, Azerbaycan Ordusu, 2 ay kadar kısa sürede geri almayı başarmıştır. Kısa sürede Hadrut kasabası ve Cebrayil'in yanı sıra Fizuli, Zengilan ve Qubadlı şelirleri ile Ağbend kasabası ve 100'ün üzerinde köy işgalden kurtarılmıştır.

Ermenistan'da "Şuşa'yı alan Karabağ'ı alır." şeklinde bir düşünce vardı. Gerçekten de kilit süreçte Şuşa kentinin işgalden kurtarılmasıyla sona varılmıştır. Şuşa, Karabağ'ın ortasında yer alması açısından stratejik bir öneme sahiptir. Hem Ermenistan ile Karabağ'ın arasındaki ikmal yolu üzerinde bulunduğu için hem de bölgenin önemli şehirlerinden Hankendi'nin yakınlarında bulunmasından dolayı Azerbaycan açısından da önemli bir hamle olmuştur. Üstelik askeri bakımdan ele geçirilmesi zor kentlerden biriydi.⁴⁰

Karabağ'ın kalbi olarak nitelendirilen Şuşa'ya Azerbaycan Ordusu tarafından sızma hareketi yapılmıştır. Tüm cephe hattında kontrolü elinde tutan Azerbaycan Ordusu'nun işgalden kurtarmak için 27 Eylül'den bu yana Ermenistan'a karşı başlattığı operasyonlarda kırk birinci güne girildiğinde, 1992 senesinden beri işgal altında olan Şuşa'nın kent merkezi işgalden kurtarılmıştır.⁴¹

9 Kasım 2021 tarihinde Rusya'ya ait bir Mİ-24 tipi helikopterin Nahçıvan'a yaklaşırken Azerbaycan tarafından düşürülmesi gelişmesinin ise yanlış bir anlaşılma olduğu ifade edilmiştir.⁴² Sonrasında yaşanan

40 "Şairler, Sanatkarlar Beldesi Şuşa: Tarihteki Yeri, Stratejik Önemi", *Qırım Haber Ajansı*, <https://qha.com.tr/haberler/28-yilin-ardindan-ermeni-ısgalinden-kurtarilan-susa-neden-onemli/273743/>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020).

41 "Şuşa Ermeni İşgalinden Kurtuldu", *Qırım Haber Ajansı*, <https://qha.com.tr/haberler/susa-ermenistan-ısgalinden-kurtuldu/273535/>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020).

42 "Ermenistan'da Rus Helikopteri Düşürüldü: 2 Ölü", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/ermenistan-da-rus-askeri-helikopteri-dusuruldu-2-olu/2037638>, (Erişim Tarihi: 21.06.2021).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

gelişmelerle ateşkes anlaşmasına doğru gelişmeler vuku bulmuştur.

Ermenistan'ın yenilgisi üzerine Paşinyan, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ve Putin'le ateşkes için ortak bir bildiri imzaladıklarını duyurarak söz konusu bildirin kendisi ve Ermenistan halkı için "acı verici" olduğunu belirtmiştir. Aliyev ise "Bu bildiri, uzun süre devam eden işgali sonlandırıyor. Kelbecer bölgesinin kan dökülmeden geri verileceğini gösteriyor." demiştir. Anlaşmada Azerbaycan Ordusu'nun kurtardığı mevzilerde kalacağı belirtilmekteydi.⁴³

Haziran'dan beri devam eden çatışmalar, yine bir ateşkesle durdurulmuştur. Anlaşma içerisinde 10 Kasım 2020 tarihinde Moskova'da 00:00 saatiyle Azerbaycan ve Ermenistan arasında Karabağ çatışma bölgesinde karşılıklı ateşkes sağlanıp; Kelbecer ve Ağdam bölgelerinin 1 Aralık 2020'ye kadar Azerbaycan'a iadesi gerçekleştirileceği, Ermenistan'a Karabağ ile iletişimi sağlayacak 5 km genişliğinde Laçın Koridoru'nun açılacağı ve bu koridorun Şuşa şehriyle bağlantısı olmayacağı yer almaktaydı. Diğer hususlar ise şöyledir:⁴⁴

"Varılan anlaşmanın garantörü olarak 1960 Rus askeri, barış gücü olarak bölgeye yerleşecektir. Ülke içinde BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kontrolü altındaki Karabağ topraklarına ve komşu bölgelere geri dönmesi kararlaştırılmıştır. Savaş esirleri değiş tokuşu yapılacaktır ve bölgedeki ekonomik ve ulaşım bağlantıları yapılacaktır."

Türkiye'nin de ateşkes dair rolü konusunda çeşitli tartışmalar yaşanmıştır. Bu konuda Ankara'nın masanın dışında kaldığı yönünde

43 "Ermenistan ile Azerbaycan Dağlık Karabağ'da Çatışmaların Sonlandırılması Konusunda Anlaşta", *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2020/11/10/ermenistan-basbakan-pasinyan-savas-n-bitmesi-icin-cok-ac-verici-bir-anlasma-imzalad-m/>, (Erişim Tarihi: 27.11.2020).

44 Aynura Baghirova, "Askeri Zaferin Diplomasiye Yansıması: 10 Kasım 2020 Antlaşması", *Politika Enstitüsü*, <http://politikaenstitusu.com/2020/11/11/askeri-zaferin-diplomasiye-yansimasi-10-kasim-2020-antlasmasi/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

tenkitler yapılmışsa da Hakan Güneş aşağıdaki ifadesiyle iddiaları reddetmektedir:⁴⁵

“Türkiye’nin özellikle sahada anlaşmanın tarafı olmasa da Minsk Grubu üyelerinden birisi olmaya devam edeceğinden dolayı önemli bir rolü olacağı ve masada yer almaya devam edeceği söylenebilir.”

Söz konusu görüşüne ek olarak ateşkesin erken geldiğini, bunun sürpriz olduğunu, Türkiye’nin memnuniyetinin ateşkesin seyrine bağlı olduğunu ve Rusya’nın bölgede barışın sağlanmasına aracılık etmesinin Türkiye için önemli olacağını belirtmiştir.⁴⁶ Tüm bunlara ek olarak ateşkesle ilgili olarak cephede Rus askerlerinin yerleştirilmesi kararlaştırılmış; Türk-Rus Ortak Merkezi’nin kuruluşu konusunda mutabakat sağlanmıştır. Kısacası Türkiye’nin rolü, ateşkesin denetlenmesi olarak belirlenmiştir.⁴⁷

Ermenistan’da anlaşmanın tepkileri olarak muhalefet partileri ayaklanmıştır. Erivan’daki Özgürlük Meydanı’nda başlayan protestolara ülkedeki sivil toplum kuruluşları ve sendikalardan da destek gelmiştir. Miting öncesinde siyasi parti liderleri, milletvekilleri ve insan hakları aktivistleri gözaltına alınmıştır. Paşinyan’a karşı yapılan gösterilerde protestocular, meydanda bulunan Parlamento binasına yönelmiş olmalarına rağmen polis engeliyle karşılaşmışlardır.⁴⁸

2020 senesinin Eylül ayı sonundan beri devam eden Karabağ konusundaki çatışmalar, Rusların devreye girmesi üzerine barış

45 Kamuran Samar, “Dağlık Karabağ Ateşkesi Ne Anlama Geliyor? Türkiye Müzakerelerin Dışında mı Bırakıldı?”, Euronews Türkçe, <https://tr.euronews.com/2020/10/10/daglik-karabagda-varilan-ateskes-anlasmis-ne-anlama-geliyor-turkiye-neden-masada-yok>, (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

46 Aynı yer.

47 “Dağlık Karabağ için kurulacak Türk-Rus Ortak Merkezi’nin detayları neler”, BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55162157>, (Erişim Tarihi: 01.12.2020).

48 “Ermenistan’da Paşinyan’ı Protesto Etmek İsteyen Parti Liderleri ve Milletvekilleri Gösteriler Başlamadan Gözaltına Alındı”, Haberler, <https://www.haberler.com/son-dakika-haberi-ermenistan-da-muhalefetin-mitingi-baslamadan-13729072-haberi/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

anlaşmasını olanaklı kılmıştır. Takibinde Hankendi kentine barış güçleri girmiştir. Süreçte Türkiye'nin Azerbaycan'a verdiği açık destekle bölgede oyun kurucu olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca düşmanlıklarının yeniden başlanmasını önleyecek durum da barış gücüyle sağlanacaktır. Rusların barış konusundaki oynadığı rolüyle mültecilerin geri dönüşü de amaçlanmıştır. Özellikle Azerbaycan ve Ermenistan taraflarında evlerine dönmeye çalışan mülteciler vardır.

Rusya'nın sahada savaşı iki taraf arasında denge oluşturmaya çalışması, Ortadoğu'dan sonra Kafkasya için de Moskova açısından kazançlı olmuştur. Bu gelişmeleri takiben Bakü tarafındaki olayları zafer olarak nitelendirenler olduğu kadar Karabağ'ın tamamen ele geçir(e) meyişine kızgınlığını dile getiren insanlar da mevcuttur. Bunların yanı sıra Bakü yönetimi, Ermenilerin savaş öncesi yaşadıkları yerlerde yaşamalarına, Azerbaycan pasaportu ve vatandaşlığı şartıyla izin verilmiştir. Ermenistan ise savaş esnasında Rusya'nın yeterince destek vermemesinden şikayetçi olmuştur. ABD ve AB ise sürecin dışında kalmıştır.⁴⁹

SONUÇ

Uluslararası ilişkilerde paylaşılamayan topraklara yönelik şöyle bir uygulama bulunmaktadır. Tek taraflı toprak taleplerinde bulunan devlet, toprağın hukuken karşı tarafa ait olduğunu inkâr etmemekte; fakat arazinin sahibinin değiştirilmesini istemektedir. Kısacası bu tür anlaşmazlıklarda talep eden devlet söz konusu toprak üzerinde egemenliğinin olmadığını söylemektedir. Bu durumda arazinin kime ait olduğu plebisit veya referandum yoluyla belirlenebilir. Ancak Karabağ'ın hangi devlete ait olması gerektiğiyle ilgili plebisit yapılamaz. Plebisit, sadece toprak anlaşmazlığı; yani iki devlet arasındaki bir arazinin hangi tarafa ait olduğunu belirlemek için yapılabilir. Ermenistan-Azerbaycan

49 Famil İsmailov, "Dağlık Karabağ: Rusya'nın Bölgeye Barış Gücü Göndermesi Ne Anlama Geliyor?" *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54903568>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020)

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

anlaşmazlığı ise toprak probleminden ibaret değildir. İki ülke arasındaki sorunda sadece Ermenistan'ın tek taraflı toprak talebi söz konusudur. Bu tür problemlerde toprağın hangi halka değil; hangi devlete ait olduğu belirlenmelidir.

Azerbaycan ile Ermenistan arasında 1994 yılında ateşkes anlaşması imzalanmasına rağmen ateşkesin defalarca ihlal edildiği görülmüştür. Sorunun salt toprak anlaşmazlığı olarak aktarılması yanlış anlaşılmalıdır. Özellikle de 12 Temmuz 2020 tarihinde Tovuz bölgesinde Ermeni tarafının saldırılarıyla çatışmalar yaşanmıştır. Karşılıklı kayıpların verilmesiyle Azerbaycan halkında büyük bir tepki oluşmuştur. Bu süreçte Paşinyan'ın "Karabağ Ermenistan'ındır." söylemi, Bakü'yü diplomatik yollarla meselenin hallolamayacağı düşüncesine itmiştir.

Belirtmek gerekir ki; geçmişte Ermenistan SSCB'nin Azerbaycan SSCB'ye karşı toprak iddialarıyla ilgili Merkez Komitesi Kafkasya Bürosu, mevzubahis sorunu birkaç defa incelemeye almış ve 5 Temmuz 1921 tarihindeki toplantısında Karabağ'ın Azerbaycan SSCB'nin sınırları dahilinde olduğuna hükmetmiştir.

Çatışmalar kesilince normalleşen süreç içinde Azerbaycan, Ermenistan'ın yeni bir savaş yapacağı iddiasıyla uluslararası topluma bilgileri aktarmıştır. 27 Eylül 2020 tarihinde Azerbaycan Ordusu'nun mevzilerine saldırı başlatan Ermenistan, iddiaların haklılığını kanıtlamıştır. Bakü yönetimi ise provokasyon eylemini engelleyebilmek için misillemede bulunmuştur. Misilleme, savaşa evrilmiştir. Böylelikle Azerbaycan, Ermenistan'ın işgal ettiği toprakları işgalden kurtarma operasyonuna başlamıştır. Erivan yönetiminin bu hamleyi yapmasındaki ana hedef, Bakü'yü destekleyen Türkiye ile kendisini destekleyen Rusya'yı karşı karşıya getirmektir.

Süreç içinde Türkiye, her türlü şart ve koşulda Azerbaycan'ın yanında yer alacağını deklare etmişken; Rusya da Azerbaycan'ın Ermeni

Ahmet Yavuz GÜRLER
Aynura BAGHIROVA

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

toprağı olmayan yerlerde operasyon başlattığını ifade ederek harekati desteklemiştir.

Ermeniler, Karabağ'da self determinasyon ilkesini öne sürerek kendi kaderini belirleme hakkına sahip olmaya çalışmaktadır. Ancak bu topraklar, Azerbaycan'a ait olduğu için Ermenilerin toprak elde etmek amacıyla gerçekleştirdikleri savaş da bağımsızlık savaşı değildir.

Hiç kuşku yok ki; bir devletin başka bir devleti işgal etmesindeki temel amacı sınırların değiştirilmesidir, Ermenistan'ın söz konusu toprakları işgal etmesinin de hedefi budur. Uluslararası hukuk bağlamında da bahse konu olan durum kabul edilebilecek bir şey değildir. BMGK'nın dört kararı da Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarından derhal çekilmesini ve mülteci durumuna düşmüş 1 milyondan fazla kişinin insan onuruna yakışır şekilde en kısa sürede evlerine dönmelerini talep etmektedir.

Ermenistan, uluslararası teşkilatların işgal tanımlarına ve işgali sonlandırma yönündeki çağrılara rağmen 30 yıl boyunca Karabağ'ı kontrol etmiştir. Oysa uluslararası hukuk, güç kullanımıyla toprak elde edilmesini yasaklamaktadır. Bu sebeple Ermenilerin bahsi geçen topraklarda devlet kurma çabaları da hukuka uygun değildir.

Sonuç olarak 30 yıl devam eden meselenin barışçıl yollarla çözülme arzusu Minsk Grubu'nun etkisizliği hasebiyle çözümsüzlüğü beraberinde getirmiştir. Böylece Karabağ Sorunu, bölge içi huzursuzluğu arttıran bir kriz alanı olmuştur. Azerbaycan'ın Ermeni saldırıları karşısında kendini koruması amacıyla başladığı hareketin sonuçlanması ise meselenin çözümünü sağlamıştır.

Mevcut durumda Azerbaycan, bölgenin yeniden kalkınması ve düzenlemesi konusunda çeşitli ülkelerle anlaşma yapmıştır. Bölgelerin kalkındırılması, tekrardan istikrarsızlaşmayı engelleyici bir faktör olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle de önümüzdeki süreçte bölgesel işbirliğini önceleyen mekanizmaların hayata geçirilmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

“1993 UN Security Council Resolutions on Nagorno-Karabakh”, *US Department of State*, <https://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/or/13508.htm>, (Erişim Tarihi, 1.12.2021).

“Azerbaijan: At Least 7 Civilians Killed in Armenian Missile Attack on Ganja”, *Doğru Haber*, <https://dogruhaber.com.tr/haber/698442-azerbaijan-at-least-7-civilians-killed-in-armenian-missile-attack-on-ganja/>, (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

“BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 822 Sayılı Qətnaməsi”, *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/84/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

“BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 853 Sayılı Qətnaməsi”, *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/85/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

“BMT-nin “Təhlükəsizlik Şurasının 874 Sayılı Qətnaməsi”, *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/86/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

“BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının 884 Sayılı Qətnaməsi”, *İDP*, <http://idp.gov.az/az/law/87/parent/15>, (Erişim Tarihi: 13.09.2020).

“BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının Dağlıq Qarabağa Dair 874 və 884-cü Qətnamələri”, *Ses Qazeti*, (Erişim Tarihi: 02.08.2020).

“Dağlıq Karabağ İçin Kurulacak Türk-Rus Ortak Merkezi'nin Detayları neler”, *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-55162157>, (Erişim Tarihi: 01.12.2020).

“Dağlıq Karabağ'da Çözüm Girişimleri: AGİT Minsk Grubu'nun Müzakere Çıkmazı”, *Al Jazeera Türk*, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/daglik-karabagda-cozum-girisimleri-agit-minsk-grubunun-muzakere-cikmazi>, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

"Document Retrieval", *United Nations Peacemaker*, <https://peacemaker.un.org/armeniaazerbaijan-bishkekprotocol94>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

"Ermenistan ile Azerbaycan Dağlık Karabağ'da Çatışmaların Sonlandırılması Konusunda Anlaştı", *Euronews*, <https://tr.euronews.com/2020/11/10/ermenistan-basbakan-pasinyan-savas-n-bitmesi-icin-cok-ac-verici-bir-anlasma-imzalad-m/>, (Erişim Tarihi: 27.11.2020).

"Ermenistan'da Paşinyan'ı Protesto Etmek İsteyen Parti Liderleri ve Milletvekilleri Gösteriler Başlamadan Gözaltına Alındı", *Haberler*, <https://www.haberler.com/son-dakika-haberi-ermenistan-da-muhalefetin-mitingi-baslamadan-13729072-haberi/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

"Ermenistan'da Rus Helikopteri Düşürüldü: 2 Ölü", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/ermenistan-da-rus-askeri-helikopteri-dusuruldu-2-olu/2037638>, (Erişim Tarihi: 21.06.2021).

"Ermenistan'ın Tecavüzünün Neticeleri", *Umumi Statistika*, <http://anl.az/el/emb/QARABAQ/statistika.htm>, (Erişim Tarihi, 21.06.2021).

"Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ Münaqişəsi", *Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi*, <http://www.justice.gov.az/categories/22>, (Erişim Tarihi: 29.10.2020)

"Meeting of Russian, Armenian, Azerbaijani Foreign Ministers Begins in Moscow", *Tass-Russian News Agency*, <https://tass.com/world/1210577>, (Erişim Tarihi: 09.10.2020).

"Nikol Paşinyan Karabağ'da Halka Seslendi: Artsakh Ermenistan'dır ve Nokta", *Ermeni Haber Ajansı*, <https://www.ermenihaber.am/tr/news/2019/08/06/Nikol-Pa%C5%9Finyan-Karaba%C4%9F-Ermenistan/161357>, (Erişim Tarihi: 09.01.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Paşinyan: Dağlık Karabağ Bizimdir, Soykırımını Önleyin!”, *Haber Ne Diyor?*, <https://www.habernediyor.com/gundem/soykirimi-durdurun-daglik-karabag-ermenistan-indir-h47701.html>, (Erişim Tarihi: 19.10.2020).

“Putin’den Paşinyan’ı Üzecek Dağlık Karabağ Açıklaması! Azerbaycan-Ermenistan savaşı kızıştı”, *Haber 7*, <https://www.haber7.com/dunya/haber/3021372-putinden-pasinyani-uzecek-daglik-karabag-aciklamasi-azerbaycan-ermenistan-savasi-kizisti>, (Erişim Tarihi: 07.10.2020).

“Resolution 853”, *UN Security Council*, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/853>, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).

“Şairler, Sanatkarlar Beldesi Şuşa: Tarihteki Yeri, Stratejik Önemi”, *Qırım Haber Ajansı*, <https://qha.com.tr/haberler/28-yilin-ardindan-ermeni-iskalinden-kurtarilan-susa-neden-onemli/273743/>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020).

“Şuşa Ermeni İşgalinden Kurtuldu”, *Qırım Haber Ajansı*, <https://qha.com.tr/haberler/susa-ermenistan-iskalinden-kurtuldu/273535/>, (Erişim Tarihi: 08.11.2020).

ABILOV, Shamkhal, “OSCE Minsk Group: Proposals and Failure, the View from Azerbaijan”, *Insight Turkey*, 20(1), 2018, s.143-163.

ALİZADAİ Nazrin-Mehmet Seyfettin Erol, “İran’ın Güney Azerbaycan Eksenli Azerbaycan Politikası”, *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 2021, s. 346-379.

ASLANLI, Araz, *Yeni Küresel Mücadelede Kafkasya ve Karabağ Sorunu*, Ekoavryasya Yayınları, Ankara 2013, s.13-15.

BAGHIROVA, Aynura, “Askeri Zaferin Diplomasiye Yansıması: 10 Kasım 2020 Antlaşması”, *Politika Enstitüsü*, <http://politikaenstitusu.com/2020/11/11/askeri-zaferin-diplomasiye-yansimasi-10-kasim-2020-antlasmasi/>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

Ahmet Yavuz GÜRLER
Aynura BAGHIROVA

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

BAŞARAN Doğacan-Betül Karagöz Yerdelen, "İran'ın Dağlık Karabağ Politikası", *III. Hocalı Sempozyumu E-Kitabı*, Betül Karagöz Yerdelen, der., Giresun, 2019, s. 207-220.

BOZKUŞ, Yıldız Deveci, "Dağlık Karabağ Sorununda Büyük Güçler ve Politikaları", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 14(28), 2016, s.115-130.

CARLEY, Patricia. "Nagorno-Karabakh Searching for a Solution/A United States Institute of Peace Roundtable Report", *Peaceworks, United States Institute of Peace*, No.25, 1998, <https://www.usip.org/sites/default/files/PW25-Nagorno-Karabakh.PDF>, (Erişim Tarihi: 01.02.2021).

CORNELL, Svante E. 'Undeclared War: The Nagorno-Karabakh Conflict Reconsidered', *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 20(4), 1997, s.1-24.

EROL, Mehmet Seyfettin-EKİNCİ, Arzu Celalifer, "İran'ın Orta Asya Politikası: İşbirliği Arayışları ve Güvenlik Sorunu", *Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, der. Mehmet Seyfettin Erol, Barış Kitap, Ankara 2011, s. 379-446.

GÜRBÜZ, Vedat, "Dağlık Karabağ Sorunu ve Azerbaycan Politikaları 1988-1994", *ERAREN Ermeni Araştırmaları Enstitüsü*, 10, 2003, s. 82-108.

GÜRLER, Ahmet Yavuz, "Uluslararası Hukuk Bağlamında Hocalı Soykırımı", *25. Yılında Hocalı Soykırımı E-Kitabı*, KARASAM, Giresun 2017.

İSMAILOV, Famil, "Dağlık Karabağ: Rusya'nın Bölgeye Barış Gücü Göndermesi Ne Anlama Geliyor?" *BBC News Türkçe*, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54903568>, (Erişim Tarihi: 11.11.2020).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

JAROSIEWICZ, Aleksandra-Maciej Falkowski, "The Four-Day War in Nagorno-Karabakh", *Analyses, Centre For Eastern Studies*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-04-06/four-day-war-nagorno-karabakh>, (Erişim Tarihi: 09.09.2020).

KRÜGER, Heiko, *The Nagorno-Karabakh Conflict-A Legal Analysis*, Springer, Berlin 2010.

ÖZYILMAZ, Emine Vildan, "Geçmişten Günümüze Dağlık Karabağ", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 2013, s.191-208.

RAMAZANOV, Gündüz, Dağlık Karabağ Sorunu Açısından İnsan Haklarının Değerlendirilmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2016.

REHIMOV, Ruslan, "Azerbaycan'ın Mimarı Haydar Aliyev", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycanin-mimari-haydar-aliyev/1671388>, (Erişim Tarihi: 02.02.2021).

REHIMOV, Ruslan, "Bishkek Protocol of 1994 Never Saw Light of Day", *Anadolu Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/bishkek-protocol-of-1994-never-saw-light-of-day/1838430>, (Erişim Tarihi: 12.05.2020).

SAMAR, Kamuran, "Dağlık Karabağ Ateşkesi Ne Anlama Geliyor? Türkiye Müzakerelerin Dışında mı Bırakıldı?", *Euronews Türkçe*, <https://tr.euronews.com/2020/10/10/daglik-karabagda-varilan-ateskes-anlasmis-ne-anlama-geliyor-turkiye-neden-masada-yok>, (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

SÖKER, Çağlar, "Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çatışmayı Çözme Perspektifinden İncelenmesi", *KAÜİİBFD*, 8(16), 2017, s. 555-574.

Ahmet Yavuz GÜRLER
Aynura BAGHIROVA

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

UZER, Umut, "Bölgesel Güvenlik Bağlamında Dağlık Karabağ Sorununun Dünya Siyasetindeki Yeri", *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2017, s.70-76.

YALÇINKAYA, Alaeddin, *Kafkasya'da Siyasi Gelişmeler*, Lalezar Kitabevi, Ankara 2006.

YILMAZ, Reha "Azerbaycan Dış Siyasetinde Bağımsızlık Sonrası Yıllar ve Karabağ Problemi", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 2, 2010, s. 69-93.

ИВЛИАН ХАИНДРАВА, "Карабах и Абхазия: динамика неурегулирования (Karabakh i Abhaziya: dinamika reuregulirovaniya)", https://www.Ca-C.Org/Journal/2002/Journal_Rus/Cac-01/10.Hainru.

Shtml, (Erişim Tarihi: 29.10.2020).

STRUCTURED ABSTRACT

The Karabakh Problem is one of the ongoing problems since the collapse of the Soviet Union. The emergence of the problem resulted from the problems in the nationalization process of two neighboring states, Armenia and Azerbaijan. As is known, when a new state gains its independence, there are areas where it claims its own land. Both sides of the problem have taken various actions in order to realize their claims.

Along with the independence process of both countries, more aggressive actions of the Armenians were involved. Consequently, the Azerbaijani side's inability to respond has prompted the actors who want the region not to grow chaos to intervene in the process. First of all, a solution was tried to be found through the OSCE and the ceasefire that emerged with the formation of the Minsk Group became sustainable. Even though decisions were taken regarding the solution of the problem in the light of the UN Security Council resolutions, the problem could not provide a clear peace.

With the attacks of the Armenian side, the insecurity about the sustainability of the ceasefire was increased and the stability of the region was shaken. Armenians have also made claims about this issue, especially through the diaspora. The proximity to the historical origins of the Azerbaijani side, mainly of Turkish origin countries supporting Turkey; On the Armenian side, Russia and the countries that unconditionally supported the Armenian claims supported it.

In the process until 2020, problems have arisen in places, as in other frozen conflict zones around the world. Mutual people have been harmed. And the existing problem has been allowed to take place in the minds. In this context, it is obvious that the event is at the top of both the regional and the world agenda.

30 YILIN ARDINDAN KARABAĞ'I OKUMAK: ARABULUCULUK FAALİYETLERİNDEN 2020 SAVAŞI'NA

In 2020, the problem turned into a war with the violation of another border conflict. Even so, with the diplomatic assistance of the states that supported them, Azerbaijan came to power after a long time. As always, the Armenian side thought that both Russia and countries such as France, which had an influence in the region through the Minsk group, would not leave it alone.

In the study, based on these experiences, the starting point of the process will be discussed. The first place in which the name Karabakh was mentioned in its historical form or of course the first Karabakh struggles in history due to the area boundary, etc. events will not be entered. In addition to these, the center of the events will be touched upon by the end of the Cold War and the process of nationalization afterwards. Debates over Karabakh will be discussed.

International contacts in the process should also be addressed. Consequently, the UN Security Council framework resolutions will be utilized along with the contacts of the OSCE and the Minsk group. Because when looking at the whole process, a situation that existed as an independence process in the beginning is one of the conflict zones that exist in the world today. Failure to reach a solution in this state provides the need for perspectives that need to be discussed and explained.

As a result, Azerbaijan, which has been in a position to claim more rights over the occupied Karabakh, has achieved results in the direction of its interests. Armenia has become turbulent in the process. Failure to find the support it expects from Russia or the West, and the confirmation of its occupation in the territory of Karabakh, and the emerging new conjunctural process may bring about events that will lead to Armenia's exit from the region if a ceasefire is breached again.

In this study, the final state of the Karabakh conflict will be discussed and the future prospects will be discussed, as well as the opinion of

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

the Azerbaijani side, "I wish the region had been liberated altogether". The difficulty of Karabakh in maintaining an environment of peace and tranquility between the two countries in the future due to the fact that there is a frozen conflict zone in the Caucasus will also be mentioned. It is obvious that if every problem encountered in the world has not been concluded, it will change again and emerge as a problem. History shows these developments with various examples.

Ahmet Yavuz GÜRLER
Aynura BAGHIROVA